

Миломир Стенић*

Институт за политичке студије, Београд

КОШАРЕ КАО ГЕОПОЛИТИЧКА И ГЕОИДЕНТИТЕТСКА ПАРАДИГМА**

Сажетак

Српска одбрана од агресије 1999. године – посебно ради заустављања копненог продора из Албаније у рејону Кошара – постала је пример да је отпор водећој светској сили и најјачем војном савезу у историји, ипак могућ. Аутор тврди и доказује да Кошаре имају вишеструки геополитички смисао и симболику, али и да су као „српски Термопили“ постале нови геоидентитетски репер. Такође, Кошаре, укључујући читав „косовски преседан“, постали су симбол врхунца униполаризма, али истовремено и индикатор почетка његове релативизације. У контексту односа великих сила, означили су почетак њихове нове конфронтације, коју ће означити парадигматични „Заокрет Примакова“ изнад Атлантика у знак протеста због отпочињања напада НАТО-а на једну суверену европску државу. А са „српског становишта“, Кошаре су се у националну „менталну мапу“ и културу памћења урезале као кључна

* Имејл адреса: milomir.stepic@gmail.com; ORCID: 0000-00024235-1031.

** Краћа верзија овог рада изложена је у виду усменог саопштења под истим називом на научном скупу националног значаја „Кошаре – 25 година после“, одржаном 03. децембра 2024. године у Београду, у организацији Центра за проучавање безбедности и Центра за Косово и Метохију при Институту за политичке студије. Овај чланак је настао као резултат научноистраживачког рада у оквиру Института за политичке студије који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација.

чињеница „Нове Косовске битке” и додатни, савремени елемент Косовског Завета.

Кључне речи: вишеструка симболика, „српски Термопили”, граница, „геополитичка макро-тврђава”, великоалбанска експанзија, Косово и Метохија

О ФОРМИРАЊУ СИСТЕМА СРПСКИХ ГЕОИДЕНТИТЕТСКИХ РЕПЕРА

Постоје историјски тренуци, географске локације и геополитички контекст који пресудно утичу на формирање система вредности, колективне свести и националних особености. Бројни су такви примери у читавом свету и сваки етнички колективитет поседује те камене-темељце – било да су реални, измишљени или „етно-пиратеријом” преузети од других – те на њима гради своју самоспознају.

Када је српски народ у питању, ти геоидентитетски репери су многобројни и карактеристични, било да су физичкогеографског, ратничког, државотворног, духовног, страдалничког или другог карактера. Несумњиво је то, на пример, планина Динара као маркантан орографски оријентир по коме је назив добио не само читав један доминантан планински систем на Балкану, већ сходно томе и монтањарски српски етнопсихички тип (по Јовану Цвијићу). У географско-историјском смислу, то је река Морава која представља „кичму” Србије, као и Дрина коју српски противници упорно намећу као деобну линију међу Србима, односно као крајњи „дозвољени” западни домет српске државности сведене само на Србију. С друге стране, српска ујединитељска идеја настоји да поништи тај фрагментациони смисао и трансформише је у интеграциону осовину српских земаља у виду целовите српске државе.

На историјско-геополитичким темељима засновани геоидентитетски репери су свакако Скадар, Рас, Призрен и Скопље као средњовековна владарска седишта, те Краљево, односно оближњи манастир Жича, у коме је крунисано седам српских краљева. То је и Београд као савремени главни град. Међу најважније спадају Косово поље са Газиместаном као место одигравања Косовског боја из кога ће произаћи непролазни светозазревски идеал, косовски

завет, видовданска етика. То је несумњиво и Врачар у Београду као место спаљивања моштију Светога Саве – истинског српског „оца нације” – што се за окупатора показало контрапродуктивним и Србе утврдило у православној вери и националној самоспознаји. Слично би се могло рећи и за Пећ поред кога је седиште обновљене патријаршије Српске православне цркве.

Нижу се, даље, Цетиње – „српска Спарта” – и Нови Сад – „српска Атина” – потом Орашац и Таково као места подизања Првог и Другог српског устанка против османске окупације и Шумадија као „централна територија” модерне српске државе. Ловћен је симбол српства Црне Горе, где почива Његош, та „најмудрија српска глава”. Даље се издвајају Куманово и Брегалница где су извојеване кључне победе у Балканским ратовима, Цер и Колубара на којима је поражен аустроугарски агресор, као и Кајмакчалан, „врата отаџбине” у Првом светском рату. Немерљив је идентитетски значај Јасеновца, симбола геноцидног страдања српског народа – србозида – који су на најмонструознији начин извршиле хрватске усташе у време марионетске нацистичке НДХ током Другог светског рата итд.

КОШАРЕ КАО НОВИ ГЕОПОЛИТИЧКИ И ГЕОИДЕНТИТЕТСКИ СИМБОЛ: ОД НАЦИОНАЛНИХ ДО ГЛОБАЛНИХ РАЗМЕРА

Оружани сукоби на развалинама СФРЈ и отпор који је српски народ западно од Дрине пружио ради физичког опстанка и заштите својих колективних вредности изнедрио је неколико савремених геодентитетских тачака ослонца – Книн, Борово-село, Пале, Коридор, Скелани, Кравица... Нарочито је то проистекло из супротстављања агресији НАТО-а на СРЈ 1999. године¹, укључујући људске жртве, срушене објекте и места страдања. Могуће је издвојити више таквих симбола – ТВ торањ на Авали, мостови у Новом Саду, Варварину, Грделичкој клисури, стратешка војна и индустријска постројења

---

¹ У агресију на СРЈ биле су укључене снаге 19 чланица НАТО-а, регуларне армије и полиције Албаније, тзв. Ослободилачке војске Косова (ОВК)/Ushtria Çlirimtare e Kosovës (УЏК), војнички организованих, обучених и опремљених Албанаца из дијаспоре (маком тзв. Атлантска бригада из САД), те страних инструктора, плаћеника и добровољаца. Операција је имала официјелни кодни назив „Савезничка сила” (“Allied Force”), Американци су је назвали „Племенити наковањ” (“Noble Anvil”), док је одомаћен српски назив гласио „Милосрдни анђео”.

у Панчеву, Обреновцу, Београду, Краљеву, Чачку итд, срушени стамбени квартави Ниша, Приштине, Ваљева и др.

Упоредо, у култури памћења остали су забележени простори где су вођене пресудне борбе и места одакле је пружан жесток, жилав, успешан отпор – аеродроми у Нишу, Батајници, Голубовцима, Пониквама, Лађевцима, Слатини, село Буђановци у Срему где је оборен амерички тзв. невидљиви авион, те читаво Косово и Метохија које је било изложено сталним ударима разорних оружја. Управо ту су биле распоређене снаге мотивисане родољубљем, те за оружани отпор професионално високо оспособљене и веома добро вођене Треће армије Војске Југославије, тј. њеног Приштинског корпуса. Њихов одлучан отпор српски народ доживљава као „нови косовски бој”, а ратнике као „савремене Обилиће”, у првом реду на кључној, парадигматичној тачки на граници према Албанији – Кошарама.

Кошаре као симбол заштите државне границе

Граница Србије и Албаније је од установљавања била проблематична, конфликтна и изложена свим облицима безбедносног угрожавања и противправног нарушавања. Протеже се од тромеђе са садашњом Северном Македонијом код села Рестелице у општини Драгаш (шарпланински крај Гора) до тромеђе са Црном Гором на јужним обронцима Јуничке планине и 1999. године била је саставни део укупне државне границе СР Југославије са Албанијом. Трасирана је дуж шумовито-пашњачких планинских гребена, преседлина и превоја, те управно на Врбничку клисуру Белог Дрима. С обзиром на рељеф и затегнуте суседске односе, имала је мали степен легалног промета, али веома изражену илегалну проходност албанског етничког елемента који хомогено настањује обе њене стране.

У војно-географском смислу, за копнени војни продор 1999. године из североисточног дела Албаније у метохијски део Србије био је веома непогодан периферан, тешко проходан и без адекватних саобраћајница високопланински терен између малих географских области Љуме и Горе. Пресеца га сектор границе између планине Коритник (2.393 mⁿv) и тромеђе на шарском врху Шерупа (2.092 mⁿv). За агресора би ризикантан исто тако био покушај продора уском, делимично зајезереном и лако брањивом Врбничком клисуром Белог Дрима (део вештачког језера Фиерза у Албанији), којом је трасирана главна друмска комуникација између Албаније и Србије: Кукеш

– Врбница (гранични прелаз) – Призрен. И трећи неповољан сектор за копнени напад из Албаније био је на северном-северозападном сектору границе Србије према Албанији, односно преко изразито морфолошки дисециране и тешко проходне Јуничке планине (2.305 mⁿv).

Стога је главни удар из Албаније дошао у најмање непогодном појасу за нападача – где је планински терен по уздужном профилу од Паштрика до Јуничке планине најнижи и где је између горњих делова слива Дрима и југозападног обода Метохијске котлине најужи. Истовремено, осим демонстрирања, продор није учињен тамо где је могао да се очекује снажнији српски отпор: нити правцем чија је осовина друмска саобраћајница Бујан, односно Бајрам Џури (Тропоја) у Албанији – превој Морина (гранични прелаз) – Поношевац у метохијском делу Србије, нити правцем Кукеш у Албанији – превој Ђафа Прушит (на граници) – Ђаковица у Србији.

Напад је уследио тамо где је приступ и примицање снага релативно олакшано локалним путевима и где је процењено, а извиђањем утврђено, да је концентрација српских снага мала. И најважније, а са становишта нападача логично, нападнуто је место где би могао да се успостави „клин” ка централном делу Метохије, изврши пресецање друмске саобраћајнице Пећ – Призрен и постигне раздвајање српских војних ефектива. То би потом омогућило наставак наступања према северу – ка Дечанима и Пећи – и према југу – ка Ђаковици и Призрену – како би се формирала „одскочна даска” за даље напредовање у Дреницу, Велико Косово, долину Ибра, Косовско Поморавље и Лаб (Мало Косово), тј. за фактичко запоседања читаве Покрајине. Због свега тога је „оштрица” копнене агресије на Србију добила оријентацију Падеш (шири рејон места у Албанији уз саму границу) – Кошаре (караула Војске Југославије) – село Ботуша – Јуник (на ободу Метохије).²

Пешадијска офанзивна дејства нису почела у првим данима агресије НАТО-а, већ у зору на Велики петак, 9. априла 1999. године – прво фингираним нападом у виду снажне артиљеријске ватре према оближњој караули Морина, да би се права артиљеријска припрема убрзо пренела у рејон Кошара. У зони карауле „у првом налету је између 1.500 и 2.000 терориста извело напад на српско-албанској граници. Ту границу је чувало само 110 граничара и осам

² Укратко о одликама Кошара и значају за одбрану од агресије на СРЈ 1999. године видети у одредници „Кошаре” у: Stepić 2023, 280–281.

чланова посаде на минобацачу...” (Војић 2023, 5). Будући на бољим топографским позицијама за напад, у предности јер су бирале време за почетак офанзиве, вишеструко бројније и неупоредиво опремљеније, те уз свеобухватну подршку НАТО-а (нарочито из ваздуха), копнени продор албанских формација био је успешан, али само утолико што су на кратком сектору прешле границу, заузеле две доминантне коте – Раса Кошарес и Маја Глава – те саму, већ срушену, караулу Кошаре.

Како је агресорски продор „по дубини” био минималан и ту заустављен, а линија фронта, упркос жестоких борби и сталних албанских покушаја да је помере и српских контра-напада, мање-више стабилизована до краја рата 10. јуна 1999. године, основни циљ нападача да се уклати у централну Метохију и настави даље заузимање косовско-метохијског дела Србије – осујећен је. Стога је он био принуђен да копнени напад из Албаније пребаци на резервни правац – дуж југоисточних падина Паштрика, у рејон карауле Грожуп. Али, и ту је ефикасно заустављен отпором српских снага који се може поредити са оним на Кошарама.

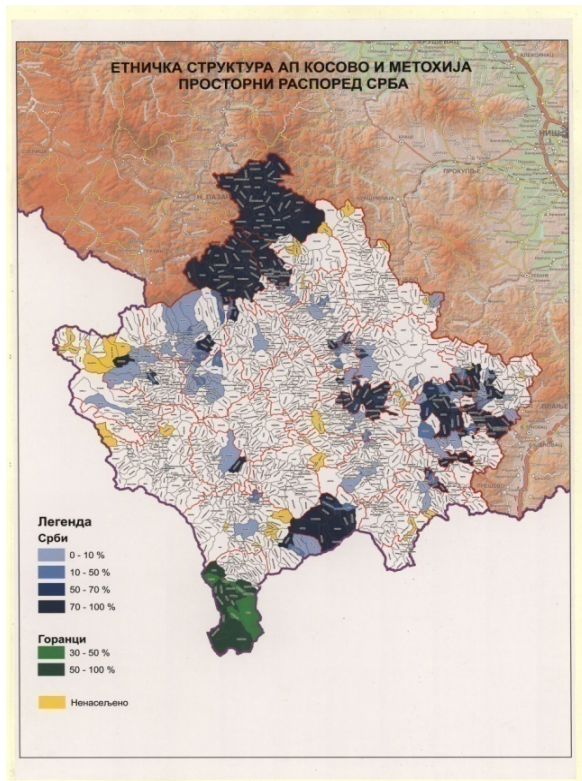
Кошаре су тако постале парадигма жилаве, непролазне одбране границе Србије и спречавања војног продора сецесионистичко-окупаторских снага у њену територију. Због таквог значаја, Кошаре се у српском народу често називају „српским Термопилом”, а борба која надраста саму ратничку димензију доживљава се као „нови Косовски бој”. Херојски отпор, војничка способност, испољена истрајност, наглашена срчаност и спремност на жртву српских бораца који су били бројчано далеко слабији од противника учинили су да у српској култури памћења буду означени као „нови Обилићи” и „српски Спартанци”. Кошаре, после дугогодишњег самопоништавајућег и самопонижавајућег аутоколонијално индукваног прећуткивања и маргинализовања, ипак су постали нови српски национални геодентитетски репер.

Кошаре као симбол одбране геополитичке „макро-тврђаве” Балкана

Кошаре, које отелотворује гранична караула, има знатно шири просторни и геополитички значај од примања првог удара НАТО-албанских коалиционих снага и баријере за пробијање пограничне линије одбране ради продора у средишњу Метохију. То

место симболизује спречавање непријатељског запоседања читавог косовско-метохијског дела Србије. Оно је оличење опстанка српског становништва упркос не само вишевековном физичком уништавању, разобручену насиљу, систематском прогону и албанизацији већ и организованом терору и протеривању у најновије време, чак и под окриљем наводно заштитне међународне цивилне и војне мисије (видети Карта 1).

Карта 1: Просторни размештај српског становништва у косовско-метохијском делу Србије 2018. године (по насељима)

Извор: Канцеларија за КиМ 2018.

Општепознато је да косовско-метохијски простор има немерљив значај за српски национални идентитет, будући да се ту налазило средишта српске духовности и средњовековне државности, са бројним материјалним доказима постојања и високог нивоа културно-цивилизацијског домета. То потврђује „хиљаду и петсто српских православних хришћанских манастира, црква, задужбина

и споменика културе” (*Glasnik* 2018, 1), што је просечно један такав репер припадности на сваких седам квадратних километара унутар покрајинских административних граница. Када би се још изузео високопланински и готово ненасељен појас који природно омеђује Косово и Метохију, а где је тих објеката из разумљивих разлога сасвим мало, њихова густина у котлинско-долинским и жупским крајевима била би још већа. Истовремено, аналогних доказа албанске историјске заступљености готово да нема, а исламски споменици су углавном заостали трагови османске окупације.

Стога је сасвим јасно да Косово и Метохија несумњиво јесу „неотуђиви средишњи део Србије, о чему убедљиво сведочи традиционална духовна свест наше Цркве, у којој Косовски Завет означава израз централне поруке Новог Завета, конкретно доживљене у историјском искуству српског народа, као и свест српског народа о свом идентитету, духовним и етичким вредностима и историјском путу” (*Glasnik* 2018, 1). Кошаре се, дакле, могу сматрати симболом одбране бројних, велелепних српских православних манастира, међу којима су Дечани, Богородица Љевишка, Пећка Патријаршија и Грачаница на УНЕСКО-вој листи светске културне баштине. Они нису концентрисани у некој мањој географској области, што би могло да инспирише идеје и предлоге о подели Косова и Метохије тако да остану у делу који би задржала Србија (а такве идеје нису изостајале), већ су размештени широм Покрајине. Сходно томе, Српска православна црква се оштро противи подели Косова и Метохије, инсистирајући да „подела не би била ништа друго до признавање ’независне државе Косово’ и поклањање највећег дела територије Покрајине” (5), те садашње стање резолутно сматра „окупацијом Покрајине” (2).

У физичкогеографском смислу област Косова и Метохије је тектонски спуштен простор, климатски, хидрографски, педолошки и укупно амбијентално веома повољан за живот, привређивање и културни развој становништва. Одликује га знатно природно богатство: резерве квалитетне пијаће воде, плодно земљиште погодно за земљорадњу, воћарство, виноградарство и пашњачко сточарство. Резерве олово-цинкане руде и других обојених и племенитих метала, укључујући ретке метале и минерале, респектабилне су у балканским и европским размерама. Лежишта квалитетног лигнита, која су тек минимално искоришћена у електроенергетске сврхе, су на петом месту у свету! Стога су у условима латентне европске енергетске кризе геоекономски и геополитички атрактивне за велике силе, моћне

корпорације, утицајне групе и личности, те је њихова узурпација један од разлога агресије на СРЈ 1999. године. По проценама, сам Косовски басен располаже са 12,5-14,0 милијарди тона и према енергетском еквиваленту то је једнако 2,37-2,65 милијарди тона нафте. У односу на потрошњу угља у читавој Србији 2021. године (која се много не разликује 2024.), експлоатационе резерве угља у самом Косовском басену довољне су за наредних 180-200 година. Уз то, угља има у Метохијском (0,7-2,0 милијарди тона), Дреничком (око 25 милиона тона) и неколико мањих лежишта (Vujić i dr. 2021, 175-180). Очување свих тих природних ресурса као развојних предуслова не само Косова и Метохије, већ читаве Србије симболички је зависило од војника на „мртвој стражи” – Кошара.

Али, можда и најважнија улога Кошара јесте да представља кључну тачку одбрамбене линије Косова и Метохије као геополитичког средишта, „срца”, *heartland*-а балканског „потконтинента” (Stepić 2023, 55). Јер, непролазан је геополитички постулат: *Ко влада Косовом и Метохијом – управља „Веригама света” (Балканом)*. Још је знаменити српски географ и водећи светски балканолог на размеђу 19. и 20. века највећи део косовско-метохијског простора позиционирао унутар подручја опасаног линијом Ниш – Софија – Скопље – Косовска Митровица. Иако се не налази у геометријском средишту, због концентрације геополитичких вектора тако омеђен простор назвао је Централна област Балканског полуострва (Свијић 1987, 114-115). Такође, Кошаре су „истурени положај” за важан део Косова и Метохије који се налази на југоистоку и припада прелазној, контактної („преломној”) зони између Вардарског слива (Егејски морски слив) и Моравског слива (Црноморски слив). Чини га тзв. геополитички четвороугао чије су темене тачке Качаничка клисура Лепенца – Прешевска повија – Кончуљска клисура Биначке Мораве – Урошевац, односно после 1999. године америчка војна база „Бондстил” недалеко од тог града (Tanasković i dr. 2001, 33-34).

Из свих наведених својстава проистиче чињеница да су Кошаре биле и остале симбол одбране Косова и Метохије као „геополитичке ’макро-тврђаве’ Балкана”, најпре Србије и српских земаља у целини. Концепт „геополитичке ’макро-тврђаве’ Балкана” темељи се на природним датостима косовско-метохијског простора кога чини морфо-хидрографски комплекс чија су основа две простране, тектонски предиспониране, те ерозијом и акумулацијом додатно дефинисане котлине – Метохија и Велико Косово. Употпуњује га више мањих котлина и жупа (Дреничка котлина, Мало Косово, Сиринић, Средска...)

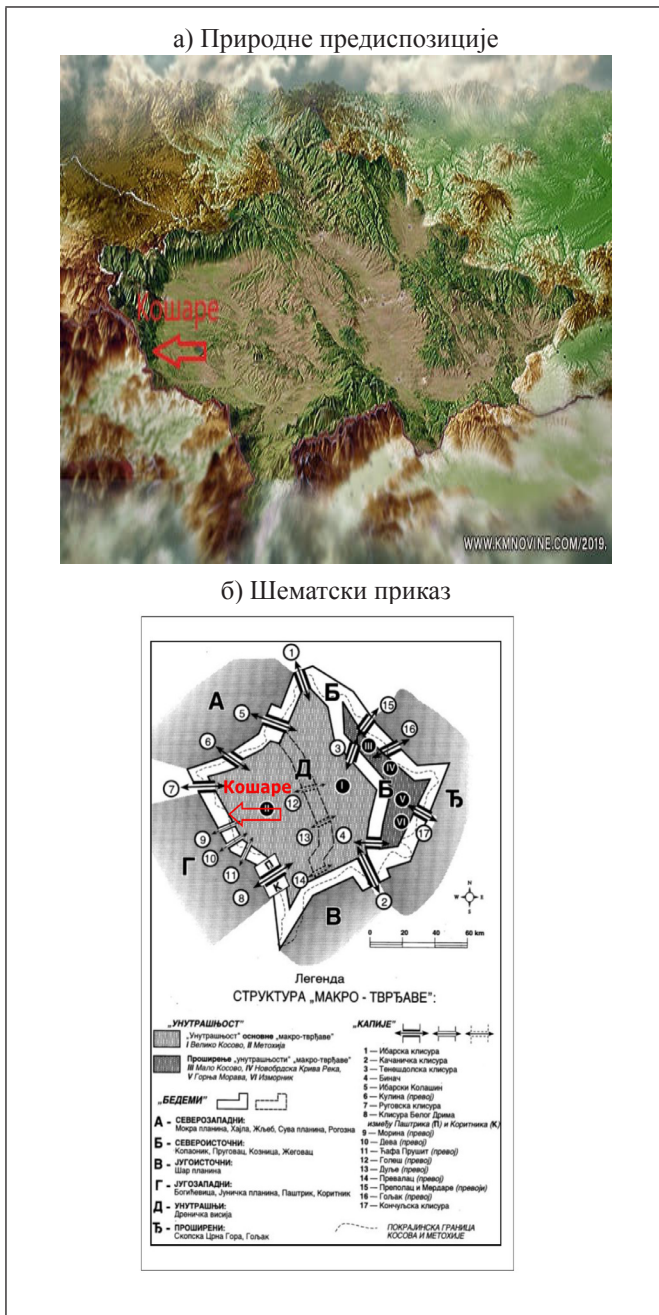
раздвојених нижим планинама и обронцима виших масива (Голеш, Чичавица, Црнољева, Милановац, Језерска планина...) (*карта 2а*). Символички, заједно чине сложену, али ипак мање-више хомогену „унутрашњост”, односно „двориште” такође симболички дефинисане „макро-тврђаве”. Њу опасују и штите од непријатеља – аналогно било којој тврђави као фортификацијском објекту – симболички „бедеми”, односно „зидине”, које чине високи планински венци – Шар-планина, Јуничка планина, Проклетије, Хајла, Кобаоник, Гољак, Скопска Црна Гора... Кроз њих је у „унутрашњост” косовско-метохијске „макро-тврђаве” могуће најлакше продрети само кроз природно предиспонирана сужења, симболичке „капије”, односно „улазе” (превоји и речне клисуре). Одбрамбени квалитет неких међу њима побољшавају обострани високи и стрми планински масиви налик на симболичке „куле-бастione” (типични су Паштрик и Коритник).³

Будући да су за пешадијске јединице и технику нападача „бедеми” високи и тешко савладиви, а „капије” уске, миниране, запречене и војнички релативно лако брањиве, рачунајући и ризик да претрпе велике губитке, НАТО-албанске снаге тражиле су „пролом” у југозападном „бедему” (*карта 2б* [сектор Г]). Другим речима, тражиле су релативно низак, проходан, комуникацијски доступан и за даљи развој својих снага погодан, а истовремено, према „снимљеном стању”, слабо брањен гранични сектор. И „слабу тачку” пронашле су у рејону Кошара. Али, колико год да су направиле добру процену теренских услова, закључак о српским одбрамбеним могућностима донеле су само на основу малобројности, младости, недовољне техничке опремљености и мале ватрене моћи. Нису, међутим, узеле у обзир светозаревско косовско опредељење и свевременост косовског завета, нити његошевско „бој не бије свијетло оружје, већ бој бије срце у јунака”. На том српском архетипском коду темељиће се и касније – после пропасти агресорског продора на Кошарама – легендарно наређење команданта 549. моторизоване бригаде Приштинског корпуса српским борцима на Паштрику: „Нема назад, иза је Србија!”

---

³ Символички смисао, потпуну просторну структуру, историјску трајност војно-стратегијског значаја и суштину геополитичког концепта косовско-метохијске „макро-тврђаве” Балкана детаљније видети у: Stepić 1997, 234-237.

Карта 2: Позиција Кошара у „геополитичкој ’макро-тврђави’ Балкана”

Извор: Stepić 1997, 236

Кошаре као симбол онемогућавања пројекта „велике Албаније”

Сецесионистичко-терористички покушај „ампутације” косовско-метохијског дела Србије и НАТО-албанска агресија 1999. године требало је да буду кључна фаза пројекта стварања велике албанске државе. Великоалбански експанзионизам подразумева „уједињење свих Албанаца”, али у границама које обухватају и области где су се они махом организованим насиљем популационо-просторно проширили у историјске земље суседних народа. Штавише, свака опција – од минималистичке до максималистичке – укључује и знатне територије где нису већина, па чак и оне где су безначајна мањина или их уопште нема. Поступак којим настоје да остваре свој циљ састоји се од неколико важних ослонаца: патроната неке велике силе и уклапања у њене балканске интересе, чврсте националне дисциплине и вере у успех, колективне, фисовске, породичне и појединачне истрајности и спремности на сваку врсту жртве.

Не само подсећања ради, већ и као показатељ огромног историјског и симболичког значаја заустављања пробијања српске одбране на Кошарама, зачетак великоалбанске идеје датује се у другу половину 19. века. Настала је у условима слабљења Османског царства и заоштравања Велике источне кризе, а под утицајем Аустроугарске, Италије и Велике Британије у циљу баражирања руског приступа Средоземљу посредством балканских православних народа. Те европске силе имале су и пресудну улогу у креирању албанске нације од различитих племена и језика, неформално окупљених у две етничке подгрупе – Геге, северно од Шкумбе, и Тоске, јужно од те реке. Идеолошки и просторни великодржавни оквир постављен је Албанском лигом у Призрену 1878. године (познатија као Призренска лига). Подразумевао је формирање једног аутономног албанског вилајета који би у оквирима постојећег Османског царства обједињавао тадашњи Скадарски, Јањински, Битољски и Косовски вилајет (тзв. вилајетска Албанија) (Stepić 2023, 109).

Од тада великоалбански покрет истрајно ради на реализацији свог пројекта, који има изразиту геополитичку поенту и у дело се спроводи насилним и систематским уклањањем махом српског становништва, нарочито „корак-по-корак” расрбљивањем косовско-метохијске области (Stepić 2012, 120). Умешно користи „симбиозу

интереса” са заинтересованим великим силама и њихове векторе у „балканском геополитичком чвору”, нарочито у ратним приликама када (привремено) настају фактичке великоалбанске политичко-територијалне творевине. Временом су се у пропагандној сфери и „менталној мапи” Албанаца оформиле мање-више идентичне скице територије и граница будуће интегралне албанске државе, где се ради прикривања експанзионистичких намера и метода избегава назив „велика Албанија”, већ се утилитарно користе привидно бенигнији термини „етничка Албанија”, „природна Албанија”, „аутохтона Албанија” и сл. У сваком случају, у односу на међународно признату Албанију, она би била знатно пространија и геополитички респектабилнија, одузимајући од суседа значајне делове земље – од Грчке око 11% територије („Тамерија”), од Северне Македоније око 56% („Илирида”), од Србије укупно око 22% („Косова”, „Косова Љиндоре“, „Топлица”, „Санџаку“) и од Црне Горе 36% („Мали и Зи”) (Stepić 1999, 27; Stepić 2023, 108-112).

Кошаре су, дакле, на прелому 20. и 21. века постале парадигма „ноге у вратима” за реализацију мегаломанског експанзионистичког националног пројекта Албанаца, коме је само почетни, али кључни корак „отмица Косова” (Кнежевић 2006). Да су НАТО-албанске формације хипотетички пробиле српски бедем на Кошарама и брзо се уклиниле у средиште Метохије, те раздвојиле српске војно-полицијске снаге, успоставиле плацдарм за продор у Дреницу и котлину Велико Косово, те у целини запоселе Косово и Метохију избијањем на покрајинске међе, СРЈ би била војнички поражена, а „ампутација” и (ин)директна анексија косовско-метохијског дела Србије од стране Албаније „готова ствар”. Тако би се прва и најважнија фаза великоалбанских претензија оружаном остварила и коришћењем аргумента „реалности на терену” имала много више шанси за формализовање на међународном плану. Супротно томе, добијена битка на Кошарама значила је не само да „Косово још увек није отето” (Кнежевић, 2006, 5), већ је омогућила склапање за српску страну како-тако часног мировног „Војно-техничког споразума у Куманову” (колоквијално: „Кумановски споразум”) 9. јуна 1999. године и следећег дана доношење Резолуције 1244 Савета безбедности УН (10. јуна), која потврђује суверенитет СРЈ/Србије на читавој територији, укључујући Косово и Метохију.

Будући да је захваљујући Кошарама као „тврдом ораћу” тзв. копнена интервенција спречена, „фактичко стање” имплицирало је

да СРЈ – ма како парадоксално изгледало – у рату, чињеница је, није победила, али није ни изгубила. Штавише, тако је спречена и могућа окупација читаве Србије са несагледивим последицама, од којих је једна без дилеме могла бити даље „парање џемпера” – инерција сепаратизама и даља фрагментација територије. Врло брзо, већ 2001. године, то је постало белодано „преливањем” кризе на југоисток централне Србије и оружаном побуном Албанаца предвођених „дериватом ОВК”, тзв. Ослободилачком војском Прешева, Медвеђе и Бујановца (ОВПМБ). Она је успешно пацификована захваљујући спремности и искуству очуваних српских војно-полицијских ефектива повучених са Косова и Метохије, а могла је да има бројне негативне војно-политичке, етно-геополитичке, геостратегијске и друге аспекте (Tanasković i dr. 2001, 35-62). На то упућује чињеница да уз помоћ западних обавештајно-безбедносних структура ипак јесте захватила северни појас тадашње БЈР Македоније, али није ретко насељени топличко-косанички крај и лабилну Рашку област на које претендује свака опција великоалбанског државног експанзионизма.

Кошаре као симбол борбе „српског Давида” против „НАТО Голијата”

Кошаре су биле и остале парадигматичан пример како су непристајање на априорно пројектован пораз и борба против неупоредиво снажнијег противника могући ако су у питању снажни мотиви и „виши циљеви”. Сублимација несаломивости читаве одбране у тој тачки на граници Србије и Албаније симболизовала је супротстављање српског чиниоца експанзији атлантистичког Запада под америчким вођством у тренутку када је његова свеколика моћ била на врхунцу. Српски отпор 1999. године представљао је пример „остатку света” који је утилитарно чекао „бољу прилику” будући да се чинило како је униполарни *Pax Americana* у том тренутку недодирљив.

Зауостављање копнене агресије на Кошарама утицало је да се НАТО не „спусти на земљу”, већ да за покушај заузимања Косова и Метохије „војничком чизмом” користи регуларне снаге Албаније, формације ОВК, фанатизоване исламистичке борце и „псе рата”, што се ипак показало неефикасним. Стога је употребио махом електронско-ракетно-ваздухопловну технолошку премоћ и „ватрометом над Србијом” на морбидан начин обележио пола

века постојања. Систематска авионска бомбардовања у многим случајевима и забрањеним средствима (касетне бомбе, пројектили са осиромашеним уранијумом...), а посебно крстареће ракете „томахавк“ лансиране са велике даљине постали су симбол агресије. Упоредо, она је имала елементе безобзирног, дехуманизованог, ритуалног кажњавања како би се „избрисао српски вирус“ (Petrović Piгоћанас, 1999), а пропагандно образлагане „хуманитарном интервенцијом“ (Pandurević 2024, 274) и оправдаване „ширењем демократских вредности“ међу наводно аутократски настројеним Србима. Стога се може назвати (и) „крстарећом демо(н)кратијом“ (Кнежевић 1999, 159).

Грандиозност отпора српских ратника током агресије 1999. године, а нарочито симболички значај одбране на Кошарама јасно се види из распоређених ефектива за копнену агресију на СРЈ. Они су били вишеструко у корист нападача на српске војно-полицијске јединице. „Укупно бројно стање шиптарских терористичких снага на простору северне Албаније било је око 34.000 људи“, док се додатно „у северозападном делу Македоније [...] налазило око 10.000-15.000 припадника тзв. Ослободилачке војске Косова“. Однос снага у корист агресора на СРЈ пред сам почетак сукоба био је, на пример, у живој сили 5,4:1 (150.000:26.000), а у тенковима 2,6:1 (453:173), док је у артиљеријским оруђима предност била на страни српских бранилаца 495:186 (Pavković i Antić 2024, 23-26). „У агресији НАТО употребљено је 1.200 авиона, извршено 26.289 авио-полета, лансирано око 1.000 крстарећих ракета, посејано око 2.900 бомби [...] и извршено 2.300 удара по 995 објеката“ (Ojđanić 2019, 27).

Непосредно за бој на Кошарама и демонстрациони напад на Морину било је спремно око Тропоје и Бајрам Цурија око 4.500 бораца ОВК, уз око 300 муцахедина. Ту су биле и јединице Оружаних снага Албаније јачине 2.000-3.000 војника, са још 2.500-3.000 људи у другом ешелону (Pavković i Antić 2024, 23-26). Сви они су били добро наоружани, логистички и обавештајно обезбеђени и подржани из ваздуха. Процењено је да је укупна економска моћ агресорских НАТО-чланица пред почетак напада била 676 пута већа од економске моћи СРЈ (Krga i Petković 2022, 406), а због степена обновљивости свих врста ресурса предност је била практично немерљива. Стога се с правом може симболички рећи да је са становишта укупне моћи то био сукоб „Давида“ против „Голијата“ (Vuković ed, 2019).

Успешна одбрана државне територије у боју на Кошарама омогућила је да се по окончању рата и повлачења 1999. године, те

извесне унутарполитичке конфузије и индукованог националног дефетизма у годинама које су наступиле, продужи борба „српског Давида” против „НАТО Голијата”, али сада „другим средствима”. Она се наставила на само привидно мање немилосрдан начин мирним путем и на дипломатском плану како би се спречило да косовско-метохијски Албанци центрифугалну инерцију под патронатом Запада окончају дефинитивном сецесијом. Кампања маргинализације националног самопоштовања потцењивањем храбре одбране земље, а све у име аутодеструктивне прозападне оријентације и „европског пута”, врхунили су специфичним феноменом – „прећуткивањем Кошара”. С друге, пак, стране, уз (не)посредну помоћ пристрасне међународне мисије у лику КФОР-а и УНМИК-а албански сецесионисти настојали су да на све начине „изграде државу”. То је било нарочито јасно приликом покушаја погрома преосталог српског становништва и уништавања њихових стамбених и сакралних објеката 2004. године, као и (нелегалним) проглашењем независности 17. фебруара 2008. године.

Ипак, захваљујући залогу Кошара из 1999. године њихов подухват није успео. Пропустили су најповољнији *timing* који у геополитици по правилу има прворазредан значај. Наиме, нису за међународно признање искористили „пик униполарног тренутка”, тј. неприкосновену надмоћ свог покровитеља САД, већ су ушли у замку „геополитичке доцње”, будући да су амерички глобални такмаци – Кина и Русија – достигли критичан „праг моћи”, а тиме и самопоуздања, да могу да се супротставе. Иступање руског председника на 43. Међународној безбедносној конференцији у Минхену 2007. године било је преломни моменат. „Сада је већ постало ’опште место’ да се то сматра почетком краја униполаризма и назнаком изградње мултиполаризма” (Stepić 2024, 41). Стога су проглашење независности 2008. године и талас признања који је уследио били покушај да се „на препад” постигне коначан и за Србију негативан исход. Њиме би Србија дефинитивно изгубила Косово и Метохију и била приморана не само да то прихвати, већ и призна, чиме би пред свршен чин довела руско-кинески „двојац” који то онемогућује у Савету безбедности УН. Показало се да је успешан отпор на Кошарама готово читаву деценију раније за далекосежну последицу имао не тзв. брзо решење, већ постизање тзв. замрзнутог конфликта каквих је безброј у свету, што је отворило могућност

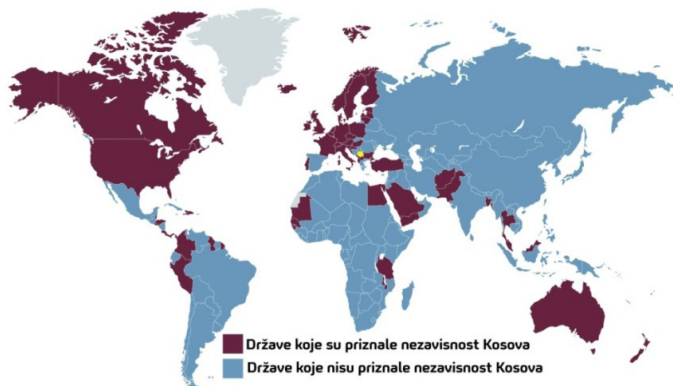
даље политичко-дипломатске борбе за очување Косова и Метохије у саставу Србије (Stepić 2020, 7-29).

Кошаре и целокупна одбрана земље 1999. године су Србији „купили време” довољно да дочека трендове на глобалној геополитичкој сцени који почињу да се крећу више у корист српских интереса. После „експлозије признања” 53 државе већ у првој години и инерције тог процеса када је у наредних пет године исто учинило још 50 земаља – што је било више од половине чланица УН – уследило је практично заустављање признавања. Да није било успешне одбране на Кошарама не би се створио предуслов да од 2017. године почне фаза повлачења признања („отпризнавања”), уз само два признања која су учинили Барбадос 2018. и Израел 2020. године.⁴ Тако је број земаља које признају косовску независност сведен на мање од половине међународно признатих држава, тј. на 84, односно 89, од укупно 193 чланице УН.⁵ У популационо-просторном смислу, самопроглашена *Republika e Kosovës* призната је од стране само 28% укупног становништва света и 34% територије свих држава света (*карта 3*).

⁴ Фазни процес и графикон „отпризнавања” видети у: Stepić 2020, 22-24.

⁵ (Не)признавање нелегалне косовске независности, као и повлачења раније датих признања прате бројне контрадикторности. Председник Србије је на редовној годишњој конференцији за медије одржаној у Палати Србија 5. јануара 2023. године изнео податак и приказао карту (*карта 3*) да тзв. независност Косова признаје 84 државе, не признаје 106 и да три државе „нису начисто” (Jelovac 2023). Од тада се бројке нису промениле, мада су српски званичници у неколико наврата јавно изјавили да још неколико нота о „отпризнавању” имају „у фиоци” и да оне чекају адекватан међународно-политички тренутак. С друге стране, према резултатима објављеним 17. маја 2024. групе истраживача са Универзитета у Београду и Универзитета „Унион” из Београда, окупљених у оквиру пројекта „Мониторинг и индексирање мира на Западном Балкану”, а који финансира Фонд за науку Републике Србије, тзв. независност Косова неупитно признаје 89 држава, док га 91 држава не признаје, а став осталих држава је споран, односно нејасан (EWB 2023).

Карта 3: Савремена подела света према критеријуму (не)признавања косовске независности

Извор: Карта коју је 5. јануара 2023. приказао председник Србије на годишњој конференцији за новинаре у Палати Србија (Jelovac, 2023)

Из војничког резултата на Кошарама (не)посредно је касније проистекло да доминантан део света „косовски случај” ипак не сматра за „*sui generis*” како је наметао Запад, већ за „косовски преседан” како је објективно перципирао већи део света (Proković 2018). То је имало и има немерљив значај у очувању територијалне целovitости Србије. Детаљнија анализа рецентног глобалног геоекономског, геополитичког и геостратегијског стања указује да је опредељење ЗА или ПРОТИВ косовске независности постало лакмус савремених међународних прилика, односно представља парадигму савременог, *grosso modo*, бинарног сврставања у „колективни Запад”, који предводе САД на челу Г7, с једне стране, те у „светску већину”, чији су лидери Кина и Русија као водеће земље БРИКС-а, с друге стране⁶. Тако је кошарска „грудва” покренула „лавину” – Косово и Метохија постали су индикатор прелазне мултиполарне структуре која препознатљиво инклинира новом биполаризму (Stepić 2018).

⁶ Ауторство појма „колективни Запад” приписује се „сивој еминенцији” савремене руске политике Владиславу Суркову (Владислав Јурјевич Сурков), а појма „светска већина” такође утицајном руском мислиоцу Сергеју Караганову (Сергей Александрович Караганов).

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Дуго је после 1999. године у српској јавности владало индуковано „гласно ћутање” о Кошарама. У новоствореној друштвеној клими некритичке вестернизације, конкретизоване паролом о „чланству у ЕУ као стратешком циљу”, односно опредмећене парадоксалном интеграционом оријентацијом Србије према недавном агресору налик на „Стокхолмски синдром”, (формално) српски политички, војно-безбедносни, медијски, културни, научно-просветни и остали кругови као по команди су избегавали да помињу Кошаре. О херојском отпору и његовим далекосежним последицама знало се и у пола гласа говорило углавном међу тенденциозно маргинализованим ветеранима „новог косовског боја” и њиховим легендарним ратним командантима, који су, да апсурд буде већи, убрзо листом смењивани и пензионисани као сметња „трансформацији војске према НАТО-стандардима”. Није се све то догађало без разлога. Да је српски војнички отпор најјачем војном савезу у историји почео да се промовише и глорификује, могао је да наруши кредибилитет водеће глобалне силе, компромитује униполарна правила и доминацију Запада, те постане инспирација „варварима” широм „остатка света” да се уједине и супротставе „Империји”. А то се није смело дозволити.

Време које је долазило ипак је учинило не само да се истина о Кошарама пробије у српску јавност, већ и да се поступно с правом претвори у вишедимензионални симбол. У првом реду Кошаре су постале парадигма заштите државне границе, суверенитета и територијалне целовитости СРЈ/Србије – управо оних категорија које је глобализам прогласио смртним непријатељем. Кошаре су, следствено, прерасле и у залог одбране читавог косовско-метохијског простора као прворазредно важног дела балканске „Централне области”, односно *heartland*-а Балкана, а не треба заборавити да геополитички постулат „ко влада Косовом и Метохијом, управља *Catenom mundi* (Балканом)” има непролазну вредност. Такође су Кошаре представљале метафору препреке за реализацију прве фазе стварања „велике Албаније”, имајући у виду да је агресија НАТО-а била у колатералној функцији насилног паналбанског експанзионизма као *grosstaateri*-пројекта радикалне територијалне реконфигурације неколико земаља међу којима је најугроженија Србија. Штавише, Кошаре су постале симбол оружаног отпора неупоредиво снажнијем нападачу и пример другима како се за одбрану слободе може и вреди борити.

Промена глобалне геополитичке констелације показала је да су Кошаре пресудно допринеле да „косовски случај” манифестован у виду (не)признавања сецесионизма албанске националне мањине посредно постане међаш нове поделе света на проамерички и антиамерички, укључујући и процес мултиполаризације дотадашњег униполарног система. Стога феномен Кошара превазилази значај геополитичког симбола и за национални понос, самопоуздање и колективни дух има материјално немерљиву вредност савременог геодентитетског репера.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Bojić, Milan. 2023. *Košare: novi kosovski boj*. Beograd: Dobrodetelj.
- Cvijić, Jovan. 1987. „Centralna oblast i balkansko teritorijalno jezgro”. U: *Govori i članci, Sabrana dela*, knjiga 3 (tom I). Beograd: SANU; Književne novine; Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- EWB. 2023. „Koliko država je povuklo priznanje nezavisnosti Kosova?”. *European Western Balkans*. 17. maj 2023. Poslednji pristup: 24. oktobar 2024. <https://europeanwesternbalkans.rs/koliko-drzava-je-povuklo-priznanje-nezavisnosti-kosova/>
- Glasnik. 2018. „Poruka Svetog arhijerejskog sabora Srpske pravoslavne crkve”. Glasnik – Službeni list Srpske Pravoslavne Crkve, maj 2018. Beograd: Srpska Pravoslavna Crkva..
- Jelovac, Jelena. 2023. „Ovo su države koje su povukle priznanje Kosova”. *Nova*. 5. januar 2023. Poslednji pristup: 24. oktobar 2024. <https://nova.rs/vesti/politika/ovo-su-drzave-koje-su-povukle-priznanje-kosova/>
- Kancelarija za KiM. 2018. „Etnička struktura AP Kosovo i Metohija – prostorni raspored Srba” (karta). Beograd: Kancelarija za Kosovo i Metohiju Vlade Republike Srbije.
- Knežević, Miloš. 1999. *Krstareća demokratija*. Beograd: DP „Djuro Salaj”.
- Knežević, Miloš. 2006. *Otmica Kosova*. Beograd: Institut za političke studije.
- Krga, Branko i Todor Petković. 2022. „Agresija NATO na Saveznu Republiku Jugoslaviju 1999. godine”. U: *Razbijanje Jugoslavije i stradanje srpskog naroda*, ur. Vinko Pandurević. Beograd: Klub generala i admirala Srbije.

- Ojdanić, Dragoljub. 2019. *Režiranje humanitarne katastrofe*. Beograd: Medija centar „Obrana”.
- Pandurević, Vinko. 2024. *Etnonacionalizacija i geopolitika*. Beograd: Univerzitet „Singidunum”; Svet knjige.
- Pavković, Nebojša i Boško Antić. 2024. *Košare i Paštrik: srpski Termopili* (drugo izdanje). Beograd: Medija centar „Obrana”.
- Petrović Piroćanac, Zoran. 1999. *Izbrisati srpski virus – mala antologija rasizma u šovinizmu na kraju milenijuma*. Beograd: Jugoistok.
- Proroković, Dušan ed. 2018. *Kosovo: sui generis or precedent in international relations*. Belgrade: Institute of International Politics and Economics.
- Stepić, Milomir. 1997. „Geografske osnove geopolitičkog položaja Kosova i Metohije”. U: *Kosovo i Metohija – izazovi i odgovori*, ur. Miloš Knežević. Beograd: Institut za geopolitičke studije.
- Stepić, Milomir. 1999. *Kosovo i Metohija – političkogeografske i geopolitičke perspektive*. Beograd: Znamen.
- Stepić, Milomir. 2012. *Kosovo i Metohija – postmoderni geopolitički eksperiment*. Beograd: Institut za političke studije.
- Stepić, Milomir. 2018. „Kosovo i Metohija kao indikator novog bipolarizma”, *Srpska politička misao*. 61 (3): 27-49. doi.org/10.22182/spm.6132018.2
- Stepić, Milomir. 2020. „Kosovo i Metohija: geopolitički aspekti brzog rešenja i zamrznutog konflikta”. *Nacionalni interes*. 38 (2): 7-30. doi.org/10.22182/ni.3822022.1
- Stepić, Milomir. 2023. *Geopolitički pojmovnik Balkana*. Beograd: Catena mundi.
- Stepić, Milomir. 2024. „Na geopolitičkoj raskrsnici: Evropo, quo vadis?” U: *Evropa na raskrsnici: bezbednosna analitika*, ur. Božidar Forca i Dragoljub Sekulović. Beograd: Fakultet za poslovne studije i pravo Univerzitet „Union – Nikola Tesla”.
- Tanasković, Darko i dr. 2001. *Jugoistok Srbije – kontinuitet krize i mogući ishodi*. Beograd: Institut za geopolitičke studije.
- Vujić, Slobodan i dr. 2021. *Mineralno-sirovinski kompleks Kosova i Metohije*. Beograd: Rudarski institut; Geološki zavod Srbije.
- Vuković, Nebojša ed. 2019. *David vs. Goliath: NATO war against Yugoslavia and its implications*, Belgrade : Institute of International Politics and Economics.

Milomir Stepić*

Institute for Political Studies, Belgrade

KOŠARE AS A GEOPOLITICAL AND GEIDENTITY PARADIGM**

Resume

NATO's aggression against the FRY in 1999 for the purpose of the violent "amputation" of the Kosovo-Metohija province of Serbia had far-reaching implications. This applies not only to the regional, i.e. ex-Yugoslav and Balkan framework, but also to a much broader, European and global plain. Serbian defense – especially to stop the land penetration in the area of the Košare border crossing – became an example that resistance to the strongest world power and military alliance in history is, after all, possible. Košare became a multidimensional symbol: of protection of the state border, defense of the geopolitical core of the Balkans, opposition to Greater Albanian expansionism and of a new confrontation between the great powers. Moreover, Košare, as well as the entire "Kosovo precedent", became a paradigm of the peak of unipolarism, but soon also a litmus test of global changes that would bring about the decline of American (all)power and the multipolarization of the world order. From the "Serbian point of view", Košare was engraved in the national "mental map" and culture of memory as a turning point in the "New Battle of Kosovo" and an additional, contemporary element of the eternal Kosovo Covenant. Due to its objective importance in the defense of the country, the symbolism of confronting an incomparably stronger attacker and the

---

* E-mail address: milomir.stepic@gmail.com; ORCID: 0000-00024235-1031.

** A shorter version of this paper was presented in the form of a conference presentation under the same title at the national scientific conference "Košare - 25 years later", held on December 3, 2024 in Belgrade, organized by the Center for Security Studies and the Center for Kosovo and Metohija at the Institute for Political Studies. This article was created as a result of scientific research within the Institute for Political Studies funded by the Ministry of Science, Technological Development and Innovation.

demonstrated heroism of the few Serbian soldiers, Košare was rightly called the “Serbian Thermopylae”.

Keywords: multiple symbolism, “Serbian Thermopylae”, border, Balkan core, “geopolitical macro-fortress”, Greater Albanian expansion, Kosovo and Metohija

---

* Овај рад је примљен 27. фебруара 2025. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 20. маја 2025. године.